

Ali Yakup ilk tahsilini Gilan'da Sırp ilkokulunda yaptı. Bu arada babasından Kur'an-ı Kerim, dinî bilgiler ve inşâ dersleri aldı. 1924-1927 yıllarında Gilan Medresesi'ne devam ederek Molla Kadri Efendi ile Müderris Abdurrahman Efendi'den temel medrese ilimlerini tahsil etti; ayrıca Hasan Fâik Efendi'den özel olarak inşâ ve Fransızca dersleri aldı. 1927'de Üsküp'e giderek Meddah Medresesi'nde meşhur âlimlerden Atâullah Efendi'nin derslerine devam etti. Aynı medresenin muallimlerinden Seyfeddin Efendi'den de belâgat ve Türk edebiyatına dair dersler aldı. Tekrar Gilan'a dönerek iki yıl devlet ortaokuluna devam etti (1928-1929). Bu sırada Saraybosna ulemâ meclisi âzalarından Şâkir Mesihoviç'in delâletiyle 1931 yılında girdiği Mekteb-i Nüvvâb imtihanını kazanarak tahsiline üç yıl burada devam etti. 1932'de babasının ölümü üzerine bir süre tahsiline ara vermek zorunda kaldı. 1936'da Kahire'ye giderek Ezher Üniversitesi'ne bağlı Külliyye-tü usûli'd-dîn'de öğrenimini tamamladı. Bu sırada eski şeyhülislâmlardan Mustafa Sabri, Zâhid Kevserî ve Yozgatlı İhsan Efendi gibi Mısır'a yerleşmiş olan ünlü Türk âlimlerinin özel ders ve sohbetlerinden de istifade etti.

1946-1957 yılları arasında Kahire Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde memur olarak çalıştı. Temmuz 1957'den Kasım 1959'a kadar Mısır'ın Ankara büyükelçiliğinde mütercimlik yaptı. Daha sonra bu görevinden istifa eden Ali Yakup Efendi 1960'ta İstanbul'a yerleşerek Türk uyruğuna geçti ve bir yıl sonra da evlendi. Bu tarihten itibaren özel teşebbüse ait bir fabrikanın muhasebe kaleminde çalışmaya başladı. Bir taraftan da Fâtihi, Mesih Paşa ve Emîr Buhârî camilerinde *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, *Medârikü't-Tenzil* ve *Divânü'l-Mütenebbî* gibi eserleri okuttu. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı

Haseki Eğitim Merkezi'nde 1976-1980 yılları arasında tefsir, kelâm ve belâgat dersleri verdi. Evinde de orta ve yüksek öğrenim gençliğinden isteyenlere özel dersler vererek birçok talebe yetiştirdi.

Mayıs 1983'te felç olan Ali Yakup Efendi 22 Mayıs 1988'de İstanbul'da vefat etti ve Edirnekapı'da Sakızağacı Mezarlığı'na defnedildi.

Muhammed Kutub'un *Câhiliyetü kar-ni'l-İşrin*'ini *Yirminci Asrın Cahiliyeti* adıyla iki cilt halinde tercüme eden (Osman Öztürk'le beraber; İstanbul 1967) Ali Yakup Efendi *Safahat*'in birinci kitabındaki "Fâtihi Camii" başlıklı şiiri Kahire'de iken Arapça'ya çevirmiş ve bu çeviri *Mecelletü'l-edeb*'de yayımlanmıştır. Ayrıca *Safahat*'in altıncı kitabında Çanakkale Savaşı'nı tasvir eden kısmı da nesir olarak Arapça'ya tercüme etmiş, dostu şair Sâvî Şa'lân da bu tercümeyle "Kaşîdetü's-şehîd" adıyla manzum hale getirmiştir.

EKMELEDDİN İHSANOĞLU

CENNÂBÎ, Ebû Saïd

(أبو سعيد الجنبلي)

Ebû Saïd Hasen b. Behrâm el-Cennâbî
(ö. 301/913-14)

Karmatîler'in güçlü reislerinden.

Basra körfezi kıyısında, devrin önemli bir liman şehri olan Cennâbe'de doğdu. Basra'da bir süre ticaretle meşgul oldu. Hamdân Karmat, Vâsit'ta "Dârülhicre" denilen Karmatî merkezini kurduktan sonra Ebû Saïd'i Güney İran'a dâî* olarak gönderdi. Burada oldukça başarılı faaliyetler gösterdi ve mensupları arasında bir tür sosyalizmi yerleştirerek onların mallarını ortaklaşa idare etti. Bir müddet sonra yine Hamdân Karmat tarafından Bahreyn'e dâî olarak gönderilen Cennâbî burada ileri gelen bir ailenin kızıyla evlendi; artan nüfuzu sayesinde çevrede bulunan bedevî ve Karmatî grupların çoğunu kendisine bağlamayı başardı. Kısa zamanda Bahreyn çevresindeki yerleşim bölgelerini ele geçirdi kendisine tâbi olmayan halkı katlettikten sonra önce Katîf'i (286/899), ardından da Ahsâ'yı zaptetti. Onun asıl niyeti Basra'yı alıp ülkesinin sınırlarını genişletmekti. Bunu öğrenen Basra halkı memleketlerini bırakıp kaçmak istedilerse de vali Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ buna engel oldu, bir taraftan da durumu Halife Mu'tazid-Billâh'a bildirdi. Bunun

üzerine halife, Basra çevresine büyük masraflar gerektiren bir sur yapılmasını emretti; ayrıca Cennâbî'ye karşı 2000 kişilik bir ordu gönderdi. Yapılan savaşta halifenin ordusu yenilgiye uğradı; önce esir alınıp daha sonra serbest bırakılan kumandan dışındaki bütün askerler öldürüldü. 290 (903) yılında Bahreyn'in merkezi olan Hecer'i uzun bir kuşatmadan sonra ele geçiren Cennâbî, ardından Yemâme'yi de topraklarına kattı ve Uman üzerine yürüdü. Cennâbî Basra'yı almak için tekrar harekete geçtiği sırada, büyük bir ihtimalle kendi devletini kurup Fâtîmîler'le irtibatını koparmasından dolayı, Ubeydullah el-Mehdî'nin tertiplediği bir suikast sonucunda Slav asıllı kölelerinden biri tarafından hem kendisi hem de ileri gelen adamları Ahsâ sarayında hamamda iken öldürüldü.

Cennâbî, yedi oğlunun en büyüğü olan Saïd'i halef tayin etmişti. Saïd'in on yıl kadar bu görevde kalmasından sonra aile fertleri arasında çıkan mücadele neticesinde Cennâbî'nin en küçük oğlu Süleyman ağabeyini mağlûp ederek riyâseti ele geçirdi (311/923-24) ve babasının başlattığı istilâ hareketini daha büyük bir şiddetle devam ettirdi.

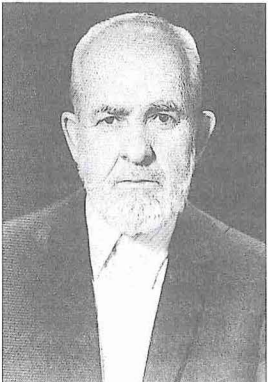
Cennâbî ölümünden sonra taraftarlarıncı, müfrit fırkaların birçoğunda görüldüğü gibi tekrar dünyaya dönecek bir velî olarak kabul edildi. Ahsâ'da bulunan türbesinin kapısında, dünyaya döndüğünde binmesi için eyerlenmiş bir at hazır bekletilirdi. Nâsır-ı Hüsrev'in belirttiğine göre namaz ve oruçla ilgileri bulunmayıp sadece Hz. Peygamber'i tanıyan o yöredeki Karmatîler uzun zaman Ebû Saïdîler diye anılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), X, 71, 148; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 264; Sâbit b. Sinân, *Târîhu aḥbâri'l-Karâmiṭa* (Süheyl Zekâr, *Aḥbârü'l-Karâmiṭa* içinde), Dımaşk 1402/1982, s. 12-16, 35; Hammâdî, *Keşfü esrâri'l-Bâṭniyye* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Kahire 1357/1939, s. 20; Nâsır-ı Hüsrev, *Sefernâme* (nşr. M. Debîr-i Siyâkî), Tahrân 1369, s. 147-148; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VII, 493-495, 510; VIII, 83-84; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXV, 233-244; Makrîzî, *İttî'âzû'l-ḥunefâ* (nşr. Hugo Bunz), Leipzig 1909, s. 107-113; a.m.f., *Kitâbü'l-Muḳaffe'l-kebir* (nşr. Muhammed el-Ya'lävî), Beyrut 1407/1987, s. 261-262; B. Lewis, *The Origins of Ismailism*, Cambridge 1941, s. 77-79; Ali Sâmî en-Neşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefi*, Kahire 1977, III, 329-330; Tâhâ el-Velî, *el-Karâmiṭa*, Kahire 1981, s. 54-56, 59; B. Carra de Vaux, "Cennâbî", *IA*, III, 100-101; a.m.f. — [M. G. S. Hodgson], "al-Djannâbî, Abû Sa'id", *EI*² (İng.), II, 452.

MUSTAFA ÖZ

Ali Yakup
Cenkçiler